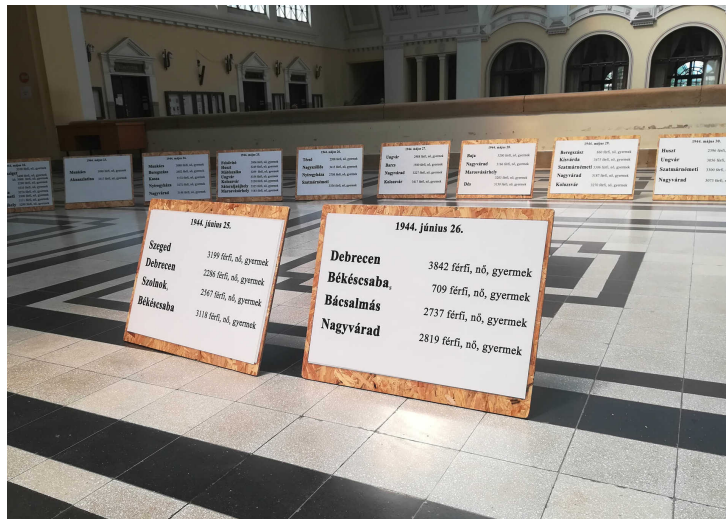

Hajoljunk le, döbbenjünk meg, gondolkozzunk el! - A debreceni zsidók elhurcolására emlékeztek

Tóth Tamás - 2019-06-27 17:02:16

A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete a Raoul Wallenberg Egyesülettel közösen tartott megemlékezést június 26-án a debreceni és a környékbeli zsidóság 1944-es deportálásának évfordulóján. Az egyetem főépületének harmadik emeleti kerengőjében **Hosszú Gyula** kiállítása mutatta be a népirtásba torkolló elhurcolásokhoz kötődő számadatokat. Az installáció pusztán a településeket felsoroló táblák sokasága által sokkolta az érdeklődőket. A szervezők ezen kívül három előadással és filmvetítéssel emlékeztek meg az áldozatokról.

fotó: Tóth Tamás

A Történelmi Intézet nevében **Barta Róbert** történész nyitotta meg a rendezvényt. Elmondta, hogy 75 évvel ezelőtt több mint 6500 zsidót hurcoltak el Debrecenből. Szerinte a kerengőben felállított kiállítás azt üzeni, hogy hajoljunk meg egy kicsit, nézzük meg a döbbenetes tényeket, és gondolkozzunk el. Úgy látja, hogy nemcsak a magyarság felemelő pillanatairól fontos megemlékeznünk, hanem a történelmünk szörnyűségeiről is. Arról is beszélt, hogy ilyenkor általában csak a többmillió halálos áldozatról szoktak szólni, pedig azokat sem felejtethjük el, akik esélyt sem kaptak az életre. *„Emlékeznünk kell és főhajtással kell tisztelnünk a meg nem született nemzedékek előtt is!”* – fogalmazott.

Megmaradt a hite a túlélőknek

Bencze Marianna tanár, holokauszt-túlélők leszármazottja tartotta az első előadást, amelynek elején bemutatott a közönségnek egy kiddus poharat és egy beszamimet (fűszertartó), két különös sorsú tárgyat. Nem tudja, hogyan kerültek a Vámospércsről származó családjához, de olyan fontosak voltak a számukra, hogy a deportálásuk előtti éjjel elásták a kertjükben, abban a reményben, hogy a visszatérésük után megmaradnak. Bencze Marianna beszélt a felmenői auschwitzi gyötrelmeiről.

Egyes családtagokat rögtön a táborba érkezés után meggyilkoltak, de a munkaképesnek ítélt életben maradtakra is nehéz időszak várt. „Semmiük nem volt, teljesen megfosztották őket az emberi méltóságuktól” – mondta, majd arról is beszélt, hogy egy német katona majdnem agyonverte az édesanyját, pusztán azért, mert nem értette, hogy mit mond neki. Elmondása szerint hosszú és kalandos út vezetett hazáig a túlélőknek, Vámspércsre érve pedig egy kifosztott ház várta őket. Megmaradt hitükről tettek tanúbizonyságot, amikor egy jó lelkű szomszéd az érkezésük után megfőzött nekik egy nyulat, ők azonban az éhségük ellenére sem fogyasztottak belőle, hiszen nem számít kóser ételnek. Bencze Marianna úgy fogalmazott, hogy az örökkévaló hazavezette őket, ezért nem ettek belőle. Később a család megmaradt tagjai az előadó szintén életben maradt, volt munkaszolgálatos édesapjával Debrecenbe költöztek, a Bajcsy-Zsilinszky utcára. A letelepedés után Bencze Marianna elmondása szerint nem telt el úgy nap, hogy ne beszéltek volna Auschwitzról.

fotó: Tóth Tamás

A debreceni zsidóság többnyire szerény körülmények között élt

Tímár Lajos nyugalmazott egyetemi docens előadását azzal kezdte, hogy a nyolcvanas években a tudományos közegben még nemtetszést váltott volna ki, ha a zsidó társadalomról kezdett volna írni, de mivel forrásként elsősorban az általa holokauszt-túlélőkkel készített interjúkra tudott támaszkodni, később ezt a munkát esélye sem lett volna elvégezni. Hosszasan beszélt a zsidóság vagyonosodását vizsgáló kutatások visszásságairól, például arról, hogy a tanulmányok többsége nem vette és sokszor a mai napig nem veszi figyelembe a kereskedők adósságállományát. Beszélt a Hatvan utcáról, amelynek elején lakott a debreceni értelmiség színe-java, a végén pedig a zsidó kereskedők és kézművesek üzletei álltak. Ezután személyes sorsokon keresztül mutatta be a helyi zsidóság történetét. A doktori címhez különböző okok miatt nem jutó, agrárszakember Csengery Leóról például elmondta, hogy nagy tiszteletnek örvendett a két világháború közötti Debrecenben. *„Ha az utcán szembetalálkozott vele Vásáry polgármester, nem csupán köszöntek egymásnak, hanem gyakran elbeszélgettek valamilyen gazdasági kérdésről”* – mondta Tímár Lajos. Az előadásban elhangzott, hogy az 1920-as évek végén a diszkriminációt elszenvedő, többnyire szerény körülmények között élő debreceni zsidóság reménykedett abban, hogy jobbra fordul a helyzetük, azonban a második világháború folyamán több mint a felük halt meg munkaszolgálaton és a különböző táborokban.

fotó: Tóth Tamás

Sokan a cionistáknak és a német munkaerőhiánynak köszönheték a túlélést

Császár László történész szerint egyébként a debreceni és környékbeli zsidóság még a szerencsésebbek közé tartozott, ugyanis a magyar vidéken inkább a 80-90 százalékos halálozási ráta volt a jellemző. A magasabb túlélési esélyt véletlenek összjátékának köszönheték az itt élők. A cionistáknak ugyanis sikerült kitérniük, hogy egy főleg zsidó értelmiségiekből álló csoportot vonattal kiengedjenek az országból vérdíjért cserébe, másrészt pedig a Harmadik Birodalom munkaerőproblémái miatt több ezer zsidót vezényeltek a környékről ausztriai munkaszolgálatra, ahonnan sokan hazatérhettek a világháború után.

Az előadások után a [Fahidi Éva](#) Debrecenben született holokauszt-túlélő íróról szóló filmet vetítették le a megjelent megemlékezőknek.

fotó: Tóth Tamás